KEÇİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN ÇANAKKALE İLİ EKONOMİSİNDE YERİ VE ÖNEMİ

Taner KUMUK[1] A. Ferhan SAVRAN[1] Duygu AKTÜRK[1] Sibel TAN[1]
Selma KAYALAK[1] Bengül EVEREST[1] Özge Can NİYAZ[1]

[1]Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, ÇANAKKALE

tkumuk@comu.edu.tr

Ülkemizin coğrafi, ekolojik ve iklim koşulları bitkisel ve hayvansal üretim yapmaya uygundur. Tüm bölgelerimizde hayvancılık yapılmasına olanak tanımaktadır. Tarım işletmelerinin % 37,2'si yalnız bitkisel, % 0,5'i yalnız hayvansal, % 62,3'ü gibi büyük bir çoğunluğu ise bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte gerçekleştirilmektedir (Anonim 2009). Hayvancılık yapılan işletmelerde genel olarak bakım ve besleme kolaylığı nedeniyle daha çok küçükbaş hayvan yetiştiriciliği tercih edilmektedir. Elverişsiz iklim ve coğrafi şartların olduğu bölgelerde ise keçi yetiştiriciliğine daha fazla oranda yer verilmektedir. Türkiye'de küçükbaş yetiştiriciliği genel olarak ekstansif olarak yapılmakta, elde edilen hayvansal ürünler düşük gelirli tarım işletmelerinin temel gıda kaynağını oluşturmakta, işletme gelirine katkıda bulunmakta ve işgücüne istihdam olanağı yaratmaktadır.

Çanakkale'de küçükbaş hayvancılığın, % 34'ünü oluşturan keçi yetiştiriciliği son yıllar da yüksek verime sahip ırkların da üretim deseninde yer almasıyla temel olarak süt üretimi amaçlı yapılmaya başlanmıştır. Pazarlamasında her hangi bir sorunun olmaması ve keçi sütü üretim maliyetlerinin daha düşük olması keçi yetiştiriciliğini, Çanakkale için önemli bir tarımsal faaliyettir. İlimizde 2009 yıllında 24.267 ton keçi sütü, 493 ton keçi eti üretimi yapılmıştır. Bunun yanında kaliteli damızlık üretimi sayesinde ülkemizin damızlık merkezi haline gelen İlimiz bu anlamda da ekonomik açıdan önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, talebi her geçen gün artan keçi yetiştiriciliğinin İlimiz ekonomisindeki yeri ve öneminin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Keçi yetiştiriciliği, et ve süt üretimi, Çanakkale ekonomisi.

Geographical, environmental and climate conditions of Turkey are suitable for the vegetative and animal production. Animal production is possible on all of the geographical regions. The structure of agricultural enterprices are like that; only vegetative production rate is 37,2 %, only animal production rate is 0,5 %,and both of them are 62,3% mostly (Anonymous, 2009). Generally, small cattle farming is prefered the in the enterprices because of feeding and husbandry is easy. However, the goat farming is more common in the regions which have impratical geographical and climate conditions. The goat farming in Turkey has been extensive and the animal products which attainments is the basic food source for the enterprices that have low income, contributing the income of enterprices, composing the possibility of employment for labour force.

In the recent years, the goat farming that formativing 34 % of small cattle animal husbandary, by coming up the stock of high-level efficeincy in production decisions, is the main aim for the goat milk production. Because of there is no marketing problem and the low costs in the goat farming, makes it important for Çanakkale agricultural economy. In

2009, 24.267 tonnes goat milk and 493 tonnes goat meat produced in Çanakkale. Furthermore, the city which the breed production center by producing of high quality breeds, has an important income resource. In this study ,the main aim has been showing the place of goat farming which increased demand day by day in the city economy.

Key words: Goat farming, milk and meat production, economy of Çanakkale.

1. GİRİŞ

Tarım, Çanakkale sosyal yaşamında ve ekonomisinde en önemli sektör olması yanı sıra tarıma dayalı sanayinin gelişmesiyle de tarımın sanayideki payı da yükselmiştir. 2001 yılı verilerine göre ilin Gayri Safi Milli Hasılasının; % 24,7'sini tarım, % 23,5'ini sanayi, % 43,6'sını ticaret, hizmetler, inşaat ve % 8,2'sini ise diğer sektörler oluşturmaktadır (Anonim, 2001). 2009 yılında Çanakkale tarımsal üretim değeri 1 milyar 284 milyon 504 bin TL olup, bunun %68'i bitkisel üretim, %29'u hayvansal üretim ve %3'ü su ürünleri üretiminden oluşmuştur (Anonim 2010).

Çanakkale çiftçisinin geçim kaynaklarının başında hayvancılık gelmektedir. İl içerisindeki çayır ve meraların yüzölçümü 22.154 ha ve il arazi varlığına oranı % 2,23 olup bu alanlar hayvancılık için kullanılmaktadır (Anonim 2010). Çanakkale'de keçi yetiştiriciliği hayvancılık sektörü içinde son derece önemli bir yere sahiptir. Yöre ile özdeşleşmiş Ezine ve keçi peynirlerinin ve oğlak etine olan talebin bunda önemli etkisi vardır. Ayrıca diğer çiftlik hayvanlarına göre daha az bakım isteyen, olumsuz iklim ve coğrafi koşullara diğer hayvanlara oranla daha dayanıklı olan keçi, kaynakları kısıtlı çiftçiler için önemli bir gelir kaynağıdır.

Türkiye'de keçiden elde edilen ürünlere özellikle Güney Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgesinin dağlık kesimlerindeki yoğun olarak tüketilmektedir. Bazı bölgeler de ise keçiden elde edilen bu ürünler ya tanınmamakta ya da tüketimi tercih edilmemektedir. Ancak bu ürünlerin, özellikle kişi başına hayvansal kaynaklı besin maddelerinin tüketiminin çok düşük olduğu Türkiye'de, beslenme kalitesinin yükselmesi açısından büyük önemi vardır.

2007 yılı verilerine göre Çanakkale, Türkiye keçi varlığının %3,54'üne sahiptir ve keçi sütü üretiminin %11,22'sini sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmada Çanakkale ilinin soysal ve ekonomik hayatında önemli yeri olan keçi yetiştiriciliğinin mevcut durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çanakkale'de Hayvancılıkta Keçi Varlığı

Çanakkale ilinin toplam toprak varlığı 993.700 hektar olup, dağılımı Çizelge 1 gösterilmiştir. İl yüzölçümünün % 53,75'ini orman ve fundalıklar, % 33,25'ini tarım arazileri, % 2,23'ünü çayır ve meralar, % 10,77'sini yerleşim alanları, tarıma elverişsiz alanlar ve diğer araziler oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin % 81,5'i tarla arazisi, % 8,2'si zeytinlik, % 6,3'ü sebze, % 2,1'i meyve, % 1,9'u ise bağ alanı olarak değerlendirilmektedir (Anonim 2010a).

Çizelge 1. Çanakkale İlinin toprak varlığı ve dağılımı

Kullanım Şekli	Alanı (hektar)	Payı (%)
Çayır-Mera arazisi	22.154	2,23
Yerleşim alanları, tarıma elverişsiz arazi ve diğer	106.891	10,77
Tarım arazisi	330.337	33,25
Ormanlık ve fundalık arazisi	533.936	53,75
Toplam	**993.318**	**100,00**

Kaynak: Anonim 2010

Çanakkale hayvansal üretim için kullanılan çayır ve mera arazi varlığı 22.154 ha'dır (Çizelge 1). İlçelerin hayvancılık için çayır-mera potansiyelleri ise Çizelge 2'de verilmiştir. İlin toplam çayır-mera alanlarının % 40,86'ı Biga ilçesindedir. Biga'yı, Gökçeada (% 15,09), Ayvacık (% 14,89), Gelibolu (% 10,61) ve diğerleri izlemektedir.

Çizelge 2. İlçelerin çayır-mera alanları ve toplam çayır-mera alanları içindeki payları

İlçeler	Çayır-Mera arazisi Alanı (hektar)	İlçelerin Toprak Varlığındaki Payı %	Çanakkale Toplam Çayır-Mera Varlığındaki Payı %
Bozcaada	8	0,19	0,04
Lapseki	142	0,16	0,64
Yenice	191	0,13	0,86
Bayramiç	456	0,36	2,06
Merkez	511	0,55	2,31
Çan	599	0,66	2,7
Eceabat	666	1,43	3,01
Ezine	1.536	2,35	6,93
Gelibolu	2.350	2,86	10,61
Ayvacık	3.298	3,69	14,89
Gökçeada	3.344	11,66	15,09
Biga	9.053	6,69	40,86
Toplam	**22.154**	**2,23**	**100,00**

Kaynak: Anonim 2010

İl'de 2009 yılı verilerine göre toplam hayvan varlığının % 23,51'i (176030 adet) büyükbaş hayvanlar ve % 76,49'unu (572604 adet) küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığının % 32,81'i Biga ilçesindedir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Çanakkale İli 2009 yılı küçükbaş ve büyükbaş hayvan mevcudu

Küçükbaş			Büyükbaş			Toplam		
Sıralama	Adet	%	Sıralama	Adet	%	Sıralama	Adet	%
Ezine	82.980	14,49	Biga	57.748	32,81	Biga	111.010	14,83
Gökçeada	74.300	12,98	Yenice	31.077	17,65	Ezine	95.554	12,76
Ayvacık	73.699	12,87	Çan	27.019	15,35	Ayvacık	83.051	11,09
Bayramiç	66.801	11,67	Ezine	12.574	7,14	Bayramiç	76.217	10,18
Biga	53.262	9,3	Gelibolu	10.710	6,08	Gökçeada	75.107	10,03
Merkez	52.647	9,19	Bayramiç	9.416	5,35	Çan	72.657	9,71
Çan	45.638	7,97	Ayvacık	9.352	5,31	Yenice	67.916	9,07
Gelibolu	40.838	7,13	Merkez	8.596	4,88	Merkez	61.243	8,18
Yenice	36.839	6,43	Lapseki	7.792	4,43	Gelibolu	51.548	6,89
Lapseki	31.339	5,47	Eceabat	939	0,53	Lapseki	39.131	5,23
Eceabat	13.286	2,32	Gökçeada	807	0,46	Eceabat	14.225	1,9
Bozcaada	974	0,17	Bozcaada	0	0	Bozcaada	974	0,13
Toplam	572.603	100,00	Toplam	176.030	100,00	Toplam	748.634	100,00
	572.603	**76,49**		**176.030**	**23,51**		**748.634**	**100,00**

Kaynak: Anonim 2010

Biga'yı Yenice ve Çan ilçeleri izlemekte ve bu üç ilçe toplam büyükbaş hayvan varlığının % 65,81'ine sahiptir. Bu ilçelerin pazarlara ve önemli süt işleme tesislerine yakınlığı, büyükbaş hayvan potansiyeli ile örtüşmektedir.

Küçükbaş hayvan varlığının ilçelere dağılımına bakıldığında ise Ezine, Gökçeada, Ayvacık ve Bayramiç ilçeleri toplam küçükbaş hayvan varlığının % 52,01'ine sahiptir (Çizelge 4). Bu dağılımda ilçeler ile özdeşleşmiş ve bir coğrafi işaret konumunda olan Ezine ve keçi peynirlerinin etkisi vardır.

Çizelge 4. Çanakkale İli 2009 Yılı Küçükbaş Hayvan Mevcudu

Koyun			Keçi			Toplam Küçükbaş		
Sıralama	Adet	%	Sıralama	Adet	%	Sıralama	Adet	%
Ezine	65.055	17,27	Bayramiç	30.297	15,47	Ezine	82.980	14,49
Gökçeada	54.860	14,56	Merkez	27.304	13,94	Gökçeada	74.300	12,98
Ayvacık	54.335	14,42	Gelibolu	21.349	10,9	Ayvacık	73.699	12,87
Biga	40.159	10,66	Gökçeada	19.440	9,93	Bayramiç	66.801	11,67
Bayramiç	36.504	9,69	Ayvacık	19.364	9,89	Biga	53.262	9,3
Yenice	32.031	8,5	Çan	18.173	9,28	Merkez	52.647	9,19
Çan	27.465	7,29	Ezine	17.925	9,15	Çan	45.638	7,97
Merkez	25.343	6,73	Lapseki	17.497	8,94	Gelibolu	40.838	7,13
Gelibolu	19.489	5,17	Biga	13.103	6,69	Yenice	36.839	6,43
Lapseki	13.842	3,67	Eceabat	6.091	3,11	Lapseki	31.339	5,47
Eceabat	7.195	1,91	Yenice	4.808	2,46	Eceabat	13.286	2,32
Bozcaada	512	0,14	Bozcaada	462	0,24	Bozcaada	974	0,17
Toplam	376.791	100,00	Toplam	195.813	100,00	Toplam	572.604	100,00
		65,80			**34,20**			**100,00**

Kaynak: Anonim 2010

Toplam hayvan varlığının % 76,49'unu oluşturan küçükbaş hayvan varlığının % 65,8'i koyun (% 99,13'ü yerli koyun) ve % 34,2'si keçiden oluşmaktadır. 2004 yılında Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne üye olan toplam 24 işletme ile yapılan bir çalışmada, işletmelerin ortalama hayvan sayısı 124,20 olarak bulunmuştur. Bu hayvan varlığının % 58'ini keçilerin oluşturduğu ve toplam keçi varlığının % 3,23'ünü tekelerin, % 58'ini keçiler, % 18,58'ini çebiç ve % 20,19'unu oğlakların oluşturduğu bulunmuştur (Aktürk ve ark. 2009). İşletmelerin sahip olduğu keçi varlığı dağılımının günümüzde de değişmeyeceği varsayımı ile 2009 yılı Çanakkale toplam keçi varlığı dağılımının projeksiyonu yapılarak Çizelge 5'te verilmiştir. Benzetim hesaplamasına göre 2009 yılı için Çanakkale ili keçi varlığının değeri 126,5 Milyon TL olarak bulunmuştur.

Çizelge 5. Çanakkale İli Toplam Keçi Sermayesi

Hayvan Dağılımı	Sayı	%	Sermaye Değeri (TL)	%
Teke	6.325	3,23	7.589.712	6,00
Keçi	113.572	58,00	90.857.232	72,00
Çebiç	36.382	18,58	18.191.028	14,00
Oğlak	39.535	20,19	9.883.661	8,00
Toplam	195.813	100,00	126.521.633	100,00

Çanakkale'de Hayvansal Üretimde Keçi Yetiştiriciliğinin Yeri

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin Çanakkale tarımında özel bir önemi vardır. 2009 yılında toplam et üretiminin % 22,12'si, süt üretiminin % 9,38'i, deri üretiminin % 12,44'nü koyun ve keçiden sağlanmıştır.

Hayvancılıkta süt üretimi önemli bir yer tutmaktadır. 2009 yılında toplam tarımsal üretim değerinin %21,07'sini, hayvansal üretim değerinin ise %72,26'sı süt üretiminden sağlanmıştır. 2009 yılında 427.261 ton süt üretimi gerçekleştirilmiş olup üretim değeri 270.684 bin TL'dir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Çanakkale 2009 yılı süt üretimi miktarı ve değeri

Cinsi	Süt (Ton)	Süt (%)	Ortalama Fiyat (TL/kg)	Süt Değer (TL)	Süt Değeri (%)
Koyun	15.790	3,70	1,20	18.948.000	7,00
Keçi	**24.267**	**5,68**	**0,80**	**19.413.600**	**7,17**
Sığır	387.204	90,62	0,60	23.2322.400	85,83
T O P L A M	427.261	100,00		270.684.000	100,00

Kaynak: Anonim 2010

İnek sütünün, süt üretim miktarındaki payı % 90,62 olup, üretim değerinde ise % 85,83 paya sahiptir. Koyun sütü üretim miktarının % 3,7'sini ve üretim değerinin ise % 7'sini oluşturmaktadır. Keçi sütü üretimi ise üretim miktarının % 5,68'ini, üretim değerinin de % 7,17'sini meydana getirmektedir (Çizelge 6).

Çanakkale'de hayvancılıktan elde edilen et üretim miktarları ve değerleri Çizelge 7'de verilmiştir. Buna göre et üretim miktarının % 7,34'ü ve et üretim değerinin ise % 4'ü keçi yetiştiriciliğinden elde edilmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Çanakkale 2009 yılı et üretim miktarları ve değerleri

Cinsi	Et (Ton)	Et (%)	Ortalama Fiyat	Et Değeri (Bin TL)	Et Değeri (%)
Keçi	**493**	**7,34**	**7**	**3.451**	**4,00**
Koyun	993	14,78	11	10.923	14,00
Sığır	5.234	77,88	12,5	65.425	82,00
Toplam	6.720	100,00		79.799	100,00

Kaynak: Anonim 2010

Çanakkale'de hayvancılıktan elde edilen deri üretim miktarları ve değerleri Çizelge 8'de verilmiştir. Buna göre deri üretim miktarının % 5,3'ü ve deri üretim değerinin ise % 3'ü keçi yetiştiriciliğinden elde edilmiştir (Çizelge 8). Çizelge'den de görülebildiği gibi deri sektöründe ciddi bir üretim değeri sağlanamamaktadır. Deri sektörünün de yerli deri yerine ithal ham deri ithal ettiği gözlenmiştir.

Çizelge 8. Çanakkale 2009 yılı deri üretim miktarları ve değerleri

Cinsi	Deri (Ton)	Deri (%)	Ortalama Fiyat	Deri Değeri (Bin TL)	Deri Değeri (%)
Keçi	**23**	**5,3**	**1**	**23**	**3,00**
Koyun	31	7,14	1,5	47	6,00
Sığır	380	87,56	2	760	91,00
Toplam	434	100,00		830	100,00

Kaynak: Anonim 2010

Çanakkale'de küçükbaş hayvancılıktan elde edilen yün-yapağı-kıl üretim miktarları ve değerleri Çizelge 9'da verilmiştir. Buna göre yün-yapağı-kıl üretim miktarının % 16,51'i ve yün-yapağı-kıl üretim değerinin % 14'ü keçi yetiştiriciliğinden elde edilmiştir.

Çizelge 9. Çanakkale 2009 yılı yün-yapağı-kıl üretim miktarları ve değerleri

Cinsi	Yün-Yapağı-Kıl (Ton)	Yün-Yapağı-Kıl (%)	Ortalama Fiyat (kg/TL)	Yün-Yapağı-Kıl Değeri (Bin TL)	Yün-Yapağı-Kıl Değeri (%)
Keçi	**87**	**16,51**	**1**	**87**	**14**
Koyun	440	83,49	1	528	86
Toplam	527	100,00		615	100

Kaynak: Anonim 2010

Çanakkale'de küçükbaş hayvancılıktan elde edilen bir diğer gelir kaynağı da damızlık hayvan satışlarıdır. Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği'nin 2009 kayıtlarına göre il de küçükbaş damızlık hayvan satışlarından toplam 4 157 600 TL'lik gelir elde edilmiştir (Çizelge 10).

Çizelge 10. Çanakkale İli 2009 yılı damızlık hayvan satışları (Menşei Belgeli)

İlçe	Koyun	Keçi	Ortalama Fiyat (TL)	Değer (TL)
Bayramiç	924	491	800	392.800
Ayvacık	1.286	298	800	238.400
Gökçeada	848	75	800	60.000
Yenice	361	241	800	192.800
Ezine	1.331	745	800	596.000
Lapseki	1.638	640	800	512.000
Merkez	2.251	1.779	800	1.423.200
Gelibolu	1.215	191	800	152.800
Eceabat	354	150	800	120.000
Biga	3.118	316	800	252.800
Çan	728	271	800	216.800
Toplam	14.054	5.197		4.157.600

Kaynak: Anonim 2010b

Küçükbaş damızlık hayvan satış gelirleri ilçelere göre incelediğinde en fazla gelirin sırasıyla Merkez, Ezine ve Lapseki ilçelerinden elde ettiği görülmektedir (Çizelge 10). Keçi yetiştiriciliğinin il ekonomisine katkısı değerlendirildiğinde toplamda 27 132 200 TL'lik gelir elde edildiği görülmüştür (Çizelge 11).

Çizelge 11. Keçi yetiştiriciliğinin İl ekonomisine katkısı (TL)

Üretim Değerleri	TL	%
Süt Üretim Değeri	19.413.600	71,6
Et Üretim Değeri	3.451.000	12,7
Deri Üretim Değeri	23.000	0,1
Kıl Üretim Değeri	87.000	0,3
Damızlık Satış Değeri	4.157.600	15,3
Toplam	27.132.200	100,0

Keçi üretim faaliyetinden elde edilen gelirin % 71,6'sı süt üretiminden, % 12,7 'si et üretiminden, % 0,1'nin deri üretiminden, % 0,3'nün kıl üretiminden ve % 15,3'nün de damızlık satış değerinden olduğu görülmüştür.

2. SONUÇ

Türkiye'de koyun ve keçi yetiştiriciliği genel olarak ekstansif tarzda yapılmakla birlikte, elde edilen hayvansal ürünler düşük gelirli tarım işletmelerinin temel gıda kaynağını oluşturmakta, işletme gelirine katkıda bulunmakta ve işgücüne istihdam olanağı yaratmaktadır (Dellal 2002). Çanakkale doğal ve tarımsal yapısı nedenleriyle keçi yetiştiriciliğinin genel olarak ekstansif koşullarda yapılmakla birlikte son yıllarda entansif yetiştiricilik yapan işletme sayısında artış görülmektedir.

2004 yılında Çanakkale Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği üyesi işletmelerin, ortalama keçi sayısı 124 iken, 2010 yılı kayıtlarına göre birlik üyesi işletmelerin, ortalama keçi sayısı 110 olarak değişmiştir (Anonim 2010b). 2004 yılında işletme başına ortalama keçi sayısının daha yüksek olmasının sebebi, birliğinin kurucularının büyük ölçekli ve önder çiftçilerden oluşmasıdır (Aktürk ve ark. 2005). 2010 yılı işletme başına düşen ortalama keçi sayısı ise Birliğe üye 6080 çiftçinin hayvan varlığından elde edilmiştir.

2009 yılında Çanakkale tarımsal üretim değerinin (1.284.504 bin TL) % 2,11'inin ve hayvansal üretim değerinin (374.585 bin TL) % 7,24'ünün keçi yetiştiriciliğinden elde edildiği görülmüştür. Çanakkale ilindeki bu potansiyel dikkate alınınca, ilde keçi yetiştiriciliğine daha fazla önem verilmelidir. Üretici örgütlerine üye olmayan keçi yetiştiricilerinin örgütlenmeye teşvik edilmesiyle beraber üreticilerin ekonomik ve sosyal anlamda kalkınmasına katkıda bulunacaktır.

3. KAYNAKLAR

Anonim, 2001. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikCizelge.do?istab_id=533

Anonim, 2010. Çanakkale Tarım İl Müdürlüğü Verileri, Çanakkale.

Anonim, 2010a. Çanakkale Valilik Verileri, Çanakkale.

Anonim, 2010b. Çanakkale Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği Verileri, Çanakkale.

Aktürk, D., Tatlıdil, F.F., Savran F., 2009 Determination of Milk Production Cost on the Member Farms of Sheep and Goat Breeders Association in Çanakkale, Journal of Animal and Veterinary Advances (ISI) , Cilt 8 (3), 526-529 pp.,

Dellal, İ., Keskin, G., Dellal, G., 2002. Gap Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi Ve Hayvansal Ürünlerin Pazara Arzı, TEAE, Proje Raporu 2002-2, Temmuz 2002, Ankara.